

»Srce« Evrope in Evropske unije

Lokacija geografskega središča Evrope ni enoznačna opredelitev. Odvisna je od opredelitve meja Evrope, predvsem od tega, ali so za določitev skrajnih točk Evrope vključeni oddaljeni otoki, in od metode izračuna končnega rezultata. Tako se za to hipotetično središče poteguje več krajev:

- Vas Kremnick Bane ali sosednja vas Krahule blizu Kremnice na osrednjem Slovaškem;
- majhno mesto Rakhiv ali vas Dilove pri Rakhivu v zahodni Ukrajini;
- vas Purnuškes blizu Vilne v Litvi;
- točka na otoku Saaremaa v Estoniji;
- točka v bližini jezera Sho v Vitebski regiji v Belorusiji;
- točka v bližini mesta Tállya na severovzhodu Madžarske in morda še kateri drugi kraj.

Zgodovina določanja geografskega središča Evrope sega v 18. stoletje. Središče Evrope je leta 1775 prvič uradno razglasil poljski kraljevi astronom in kartograf Szymon Antoni Sobiekrajski, ki je izračunal, da je središče Evrope v kraju Suchowola blizu Białystoka na današnjem severovzhodu Poljske. Uporabil je metodo izračuna enakih razdalj od skrajnih točk Evrope: najzahodnejše točke na Portugalskem, najvzhodnejše točke na osrednjem Uralu, najsevernejše točke na Norveškem in najjužnejše točke v Grčiji (otoki niso bili upoštevani). Na to opredelitev spominja spomenik v kraju Suchowola – 53°34'39"N 23°06'22"E.

Leta 1887 so avstro-ogrski geografi na območju današnje Ukrajine postavili zgodovinsko oznako in velik kamen, ki naj bi označeval geografsko središče Evrope. Razlaga obrabljene latinskega napisa na spomeniku je sporna, saj nekateri trdijo, da je označevalec le ena od številnih stalnih triangulacijskih točk za geodetske namene, postavljenih po ozemlju nekdanjega cesarstva. Zunanje meje Evrope, ki so bile upoštevane pri izračunih, niso znane. Glede na opis je bila za izračun uporabljena metodologija geometrijske sredine skrajnih zemljepisnih širin in dolžin Evrope, zato je bil kamen postavljen na 48°30' severne širine in 23°23' vzhodne dolžine. Vendar se zdi, da je dejanska lokacija spomenika 47°57'46,47"N 24°11'14,4"E in ne koordinate, na katere se nanašajo. To je v bližini vasi Dilove, ki

Slika 1: Nekatera geografska središča Evrope
Kartografija: A. Polšak

leži ob reki Tisi, blizu romunske meje, v okrožju Rakhiv v Zakarpatski regiji.

Meritve, ki so jih po drugi svetovni vojni opravili sovjetski znanstveniki, so znova potrdile avstro-ogrsko trditev, da sta Rakhiv in Dilove geografsko središče Evrope. Stara oznaka v majhnem mestu je bila obnovljena, izvedena pa je bila tudi obsežna kampanja, ki je vse prepričevala o njeni utemeljenosti.

Avstrijski geografi so kot središče Evrope z bakreno ploščico označili tudi 939 metrov visoki Tillenberg (Dyleň) v bližini češkega mesta Eger/Cheb. Ker 100 m zahodno od vrha gore poteka meja z Nemčijo/Bavarsko, nemška vas Bad Neualbenreuth to uporablja v promocijske namene. Novinarji Bayerischer Rundfunk so zaprosili Institut für Geographie Univerze v Münchnu, da preveri trditve. Inštitut je ugotovil, da središče leži južneje, v kraju Hildweinsreuth pri Flossenbürgu.

Leta 1988 je Arne Wennberg z uporabo sferne trigonometrije, pri čemer so bili trije vogali Evrope Cabo de São Vicente na zahodu,

Spitsbergi na severu in Astrakan na vzhodu, izračunal, da je središče Evrope Landskrona na Švedskem. Na mestnem trgu je postavljen spomenik v obliki v kamen zabodenega peresa.

Po ponovni oceni meja evropske celine leta 1989 je Jean-George Affholder, znanstvenik na Francoskem nacionalnem geografskem inštitutu (L'Institut national de l'information géographique et forestière (IGN)), določil, da se geografsko središče Evrope nahaja na $54^{\circ}54'24''\text{N}$ $25^{\circ}19'12''\text{E}$. Za izračun te točke je bila uporabljena metoda težišča geometrijskega lika Evrope. Ta točka se nahaja v Litvi, v bližini vasi Purnuškes oz. bližnjega jezera Girija (Dnevnik, 2017). To je edino geografsko središče Evrope, ki je vpisano v Guinnessovo knjigo rekordov. Litovci so ga ob vstopu v Evropsko unijo, 1. maja 2004, slavnostno označili in uvrstili med osrednje turistične znamenitosti. Pri svojih izračunih so francoski geografi upoštevali naslednja skrajna mejna območja stare celine: na severu v Arktičnem morju norveške Spitsberge, na vzhodu rusko pogorje Urala, na jugu španske Kanarske otoke pred afriško obalo in na zahodu portugalske Azore v Atlantiku. Upoštevali so tudi preostale mejne koordinate in izpustili le ruski arktični otok Nova dežela in sredozemsko Malto. Slednja bi samo za sto metrov premaknila evropsko zemljepisno središče, ki leži 54 stopinj in 54 minut severno od ekvatorja ter 25 stopinj in 19 minut vzhodno od Greenwicha. Litovci so takoj izkoristili najnovejše izračunano težišče kartografskega večkotnika geografov, ki so v preteklosti iskali in v različnih državah našli evropsko zemljepisno središče. Območje okoli Purnuškesa je litovski parlament leta 1992 zaščitil kot kartografsko cono. Navsezadnje so na njem odkrili tudi prastaro utrdbo in dragocene arheološke najdbe. Po prvih kasneje izgubljenih označbah so ustanovili podjetje in odprli park Evropski geografski center. Litovski kipar Gediminas Jokubonis je avtor spomeniškega kompleksa, kjer stoji veličasten steber iz belega granita, okronan z zlatimi evropskimi zvezdami. Ob njem je informacijski urad, ki med drugim ponuja certifikat, s katerim se boste lahko doma sorodnikom in znancem pohvalili, da ste osvojili geografsko središče Evrope. V njegovi bližini ga dopolnjuje nenavaden Evropski park (Europos parkas). Idejo zanj je leta 1991 dal domači kipar Gintaras Karosas. V njem je v senci

gostega baltskega gozda več kot sto skulptur umetnikov iz triintridesetih držav. Med njimi je sploh največja sodobna skulptura sveta iz 3000 starih televizijskih zaslonov. Izdelal jo je Karosas in vpisal v Guinnessovo knjigo rekordov. Obe zanimivosti v zemljepisnem srcu Evrope sta iz središča Vilne oddaljeni dobro uro vožnje.

V raziskavi iz leta 1992 je bilo ugotovljeno, da je geometrično središče Evrope v vasi Tállya na Madžarskem, 48.23610°N 21.22574°E . Leta 2000 so v vasi postavili skulpturo, na kateri je bila tabla z razglasitvijo kraja za »geometrično središče Evrope«.

Leta 2000 sta beloruska znanstvenika Aleksej Solomonov in Valerij Anoško objavila poročilo, v katerem sta navedla, da se geografsko središče Evrope nahaja v severni Belorusiji in sicer v bližini jezera Sho ($55^{\circ}10'55''\text{N}$ $28^{\circ}15'30''\text{E}$) v Vitebski regiji. Znanstveniki so uporabili poseben računalniški program, ki je Evropo obravnaval kot eno celoto – Belo in Baltsko morje, Velika Britanija in Irska so bili v program vključeni kot objekti celinskega območja. Predpostavljali so, da je treba pri izračunih za določitev središča Evrope upoštevati notranje vode Evrope in gorovje Ural, ki predstavlja vzhodno mejo Evrope.

Znanstveniki ruskega Centralnega raziskovalnega inštituta za geodezijo, aerosnemanje in kartografijo so potrdili izračune beloruskih geodetov, da se geografsko središče Evrope nahaja v Polocku, $55^{\circ}30'0''\text{N}$ $28^{\circ}48'0''\text{E}$ (okrog 40 km severovzhodno od prej omenjenega jezera Sho). Tam so 31. maja 2008 postavili majhen spomenik geografskemu središču Evrope.

Če upoštevamo vse evropske otoke, od Azorov do Dežele Franca Jožefa in od Krete do Islandije, je središče Evrope na $58^{\circ}18'14''$ severne širine in $22^{\circ}16'44''$ vzhodne dolžine v vasi Mönnuste na otoku Saaremaa v zahodni Estoniji.

Geografsko središče Evrope je v geografski javnosti veliko bolj prepoznavno kot **geografsko središče EU**, ker se je Evropska unija (ali prej Evropska skupnost) v zadnjih 50 letih širila in se je geografsko središče z vsako širitvijo spreminjalo. Francoski nacionalni geografski inštitut namreč že vsaj od leta 1987 izračunava spreminjajočo se lokacijo geografskega

središča Evropske unije. Izračuni ne vključujejo zunajevropskih ozemelj EU, kot je Francoska Polinezija.

Leta 1987 je bilo središče Evropske skupnosti z dvanajstimi članicami razglašeno sredi Francije, v vasi Saint-André-le-Coq, departma Puy-de-Dôme, regija Auvergne.

Leta 1990 se je središče premaknilo približno 25 km severovzhodno, v kraj Noireterre v vasi Saint-Clément, departma Allier, isti okraj Auvergne. V kraju Saint Clément še vedno stoji majhen spomenik v spomin na to odkritje.

IGN je z enakimi metodami ugotovil, da je geografsko središče 15 članic Unije (1995–2004) v Viroinvalu v Belgiji, na koordinatah 50°00'33"N 4°39'59"E, kar potrjuje tudi spomenik.

Po izračunih IGN je bilo središče 25-članske Unije (2004–2007) v Nemčiji v vasi Kleinmaischeid, v zvezni deželi Porenje-Pfalška, 50°31'31"N 7°35'50"E.

Januarja 2007, ko sta bili v Evropsko unijo vključeni Romunija in Bolgarija, se je geografsko središče Evropske unije premaknilo na pšenično polje zunaj nemškega mesta Gelnhausen v zvezni deželi Hessen, 115 km vzhodno od prejšnje oznake, na 50°10'21"N 9°9'0"E.

Julija 2013, s pristopom Hrvaške, je geografsko središče postala severozahodna Bavarska v kraju Westerngrund ob reki Schulzengrundbach, na 50°7'2,23"N 9°14'51,97"E.

Ko se je francoski čezmorski departma Mayotte (skupina otokov v Indijskem oceanu med jugovzhodno afriško celino in Madagaskarjem) 10. maja 2014 pridružil EU (kot del Francije), se je geografsko središče premaknilo za 500 m na 50°6'8,004"N 9°15'15,91"E, še vedno v Westerngrundu. Je 40 km vzhodno od Frankfurta v Nemčiji, kjer je sedež Evropske centralne banke.

In kje je novo geografsko središče EU po brexitu leta 2020? Po izstopu Združenega kraljestva iz EU se je 31. januarja 2020 geografsko središče preselilo v Gadheim pri Würzburgu na Bavarskem, na 49°50'34,8"N 9°54'07,4"E. V vasi z 80 prebivalci so zavihrale zastave Evropske unije, Nemčije in občine Veitshöchheim, zraven pa so postavili rdeče-bel drog, ki označuje geografsko središče EU. Od dosedanjega središča Westerngrund, ki je to postal z vstopom Hrvaške v EU leta 2013, je Gadheim oddaljen 55 kilometrov.

In kako je z geometrijskim središčem Slovenije? Geometrično središče Slovenije (Geoss) je težiščna točka države, če si jo predstavljamo kot geometrijski lik. Zemljepisne koordinate Geossa so 46°07'11.8"N 14°48'55.2"E na območju Spodnje Slivne pri Vačah v občini Litija. In če se udeležite vsakoletnega pohoda na GEOSS zadnjo soboto v maju, lahko začutite še eno srce – »srce« Slovenije.

Viri in literatura:

Czygan, M. (11. 2. 2020). The new geographical centre of EU. <https://www.deutschland.de/en/topic/politics/centre-of-the-european-union-gadheim-in-bavaria>

Dnevnik (4. 10. 2017). Središče Evrope je v Litvi. <https://www.dnevnik.si/1042477714>

Noelting, C. (1.2.2020). The EU's new centre point after Brexit: A field in Bavaria. <https://www.thestar.com/news/world/europe/2020/02/01/the-eus-new-centre-point-after-brexit-a-field-in-bavaria.html>

Wikipedia (b.d.). Geometrično središče Slovenije. https://sl.wikipedia.org/wiki/Geometri%C4%8Dno_sredi%C5%A1%C4%8De_Slovenije

Wikiwand (b. d.). Geographical midpoint of Europe. https://www.wikiwand.com/en/Geographical_midpoint_of_Europe